

âyet-i kerimesi de onun Mısır dışındaki güzel bir eseridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecelletü Medreseti taḥstni'l-ḥuṭūti'l-meli-kiyye, Kahire 1362/1943, I, 45; Fevzi Sâlim Afîfî, *Neş'e ve tetavvürü'l-kitâbeti'l-ḥaṭṭiyye-ti'l-'Arabiyye*, Küveyt 1400/1980, s. 458; Tâhir el-Kürdî, *Târîḥu'l-ḥaṭṭi'l-'Arabî ve âdâbih*, Riyad 1982, s. 432-434; Kâmil Baba, *Râḥu'l-ḥaṭṭi'l-'Arabî*, Beyrut 1983, s. 260; Muhittin Serin, *Hattat Aziz Efendi*, İstanbul 1989, s.29.

MUHİTTİN SERİN

BEDEVİYYE

(البديوية)

Ahmed el-Bedevî

(ö. 675/1276)

tarafından kurulan

ve daha çok Mısır'da yaygın olan bir tarikat.

Ahmediyye olarak da bilinen bu tarikatın temelinde Bedevî'nin fikirleri bulunmakla birlikte âdâb ve erkânının büyük bir kısmı daha sonraki asırlarda teşekkül etmiştir.

Genellikle müstakil bir tarikat olarak değerlendirilen Bedeviyye, Ahmed el-Bedevî'nin müridlerinden Şeyh el-Berrî'nin silsilesinin Ahmed er-Rifâî'ye ulaşması sebebiyle Rifâiyye'nin, kendisinin Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ile görüşmesi sebebiyle de Şâzeliyye'nin bir kolu olarak da ele alınmıştır. *İṭḥâti'l-aşfiyâ*² (s. 167) ve *İkḍü'l-cevher*'de (s. 20) bu tarikatı Şâzeliyye'nin büyük bir kolu olarak gösteren Zebîdî, Harîrîzâde'nin iktibas ettiği *Ref'u'n-nikâb* adlı risâlesinde de Bedevî-Şâzelî münasebetleri üzerinde durmuştur (*Tibyân*, I, 48^b).

Tarikatın silsilesi şöyledir: Ahmed el-Bedevî, Abdülcelîl, Hüseyin b. Ali, Abdülcelîl b. Abdurrahman, Abdülmecîd el-Mağribî, Ali b. Hasan, Abdürrezzâk el-Endelüsî, Abdükuddûs el-Mağribî, Muhammed b. Yûsuf el-Fâsî, Ahmed-i Tebrîzî, Ma'rûf-i Kerhî, Dâvûd et-Tâî, Habîb el-Acemî, Hasan-ı Basrî, Hz. Ali. Tarikat pîrinden sonra Tanta'daki merkez dergâhta postnişin olan sûfiler ise şunlardır: Abdül'âl b. Fakîh, Abdurrahman Ali Nûreddin, Şemseddin Muhammed, Şehâbeddin Ahmed, Muhammed Abdurrahman, Abdülkerîm b. Ali, Sâlim, İbrâhim el-Esmer, Muhammed el-Ebyaz, Abdülkerîm, Abdülmecîd, Abdül'âl b. Sâlim, Abdülkerîm. Bedevî'nin ilk halifesi Abdül'âl'in (ö. 733/1332), tarikatın kuruluş ve teşekkülünde önemli hizmetleri ol-

makla birlikte hayatı hakkında bilgi yoktur. Aynı aileye mensup olan bu şeyhlerden Sâlim ve İbrâhim el-Esmer gibi bazıları çeşitli sebeplerle şeyhlikten azledilmişlerdir. Bu sebeplerin başında cehrî zikir tartışmaları, mevlid törenleri ve beşik şeyhliği (*Tibyân*, I, 50^b) gibi ulemâ ile meşâyihin farklı baktıkları konular gelmektedir.

Tarikat pîrinin *Veşâyâ*'sında (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1397) özellikle üzerinde durduğu şu konular tarikatın esasları haline gelmiştir: Kur'an ve Sünnet'e bağlı kalmak, kalbî zikre devam etmek, teheccüd namazı kılmak, sıkıntılara karşı sabır ve tahammül göstermek, sözünde durmak, kötülöklere iyilikle karşılık vermek, gariplere ve misafirlere ilgi göstermek, mütevazî olmak, şeyhlere hürmet etmek, dervişliğin âdâbına dikkat etmek. Ahmed el-Bedevî'ye göre zikirde esas olan kalbî zikirdir. Buna rağmen Bedeviyye'nin zikri tarihî seyir içinde cehrî, kıyâmî-kuûdî olarak icra edilir hale gelmiştir. Bedevî dervişleri âyin sırasında heyecanları artınca birbirlerine sarılarak zikre devam ederler. Buna "Bedevî topu" adı verilir.

Tarikata giriş merasimi şeyh ile mürid arasında cereyan eden soru ve cevaplarla başlar. "Arzu ve isteğin nedir?" sorusuna mürid adayı, "Âriflerin yoluna girmek için bana rehber olmanızı istiyorum" diye cevap verir. Şeyh, "Ben size sadece iyi şeyleri emrediyor ve kötü şeylerden sakınmanızı istiyorum" dedikten sonra adayın şu ifadeleri tekrarlama-sını ve mânalarını her zaman düşünmesini söyler: "Allah benimle beraberdir, Allah bana bakmaktadır, Allah bana şahittir". Namaz ve zikirden sonra biat merasimi başlar. Bu sırada şeyh müridin baş parmağını elinin içine alır ve Feth sûresinin 10-18. âyetlerini okur.

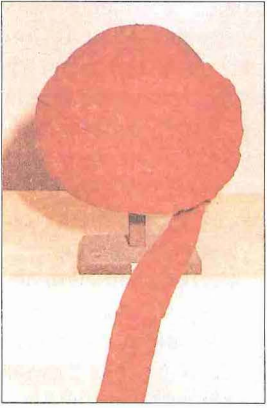
Tarikatın hizb ve evrâdı şöyledir: Eüzü besmele, Fâtiha sûresi (bir defa), Kevser sûresi (on defa), İhlâs sûresi (on defa), Muavvizeteyn (bir defa), "ve ilâhüküm ilâhün vahîd" (el-Bakara 2/163), Âyetü'l-kürsî, "Lillâhi mâ fi's-semâvâti..." (el-Bakara 2/284-286), "Yâ erhame'r-râhimin..." (krş. el-A'râf 7/151; Yûsuf 12/64), "İnne mâ yürîdü'llâhü li-yüzhibe anküm..." (el-Ahzâb 33/33), "İnnallâhe ve melâiketehü yûsallüne..." (el-Ahzâb 33/56). Evrâd, salî ve bârik dualarından sonra uzunca bir salavât-ı şerîfe ile son bulur. Tesbih şekli ise şöyledir: Sübhânellâh, el-hamdü lillâh, Allâhü ekber (otuz üçer defa), keli-

me-i tevhid (bir defa), istiğfar (100 defa), salâtü selâm (100 defa). Bu tesbihler her farz namazdan sonra günde beş defa, bu mümkün olmazsa sabah ve yatsı namazlarından sonra, o da mümkün olmazsa günde bir defa okunur. Bedeviyye'de haftanın günlerine göre de evrâd ve ez-kâr vardır. Pazar: Salât ve selâm (elli veya 100 defa), el-hamdü lillâh, Allâhü ekber (en az 100 defa). Pazartesi: Sübbüh, kuddûs (en az 100 defa). Salı: Sübhâne'l-kadîr, el-muktedir. Çarşamba: Sübhâne zi'l-mülki ve'l-melekût. Perşembe: Sübhânellâhi ve bi-hamdihî (1000 defa). Cuma: Sübhâne zi'l-izzî ve'l-ceberût (100 ilâ 1000 defa). Cumartesi: Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm (100 defa).

Bedevî hırkası ile tarikatın alem ve sancağı kırmızıdır. Bir gün Abdül'âl bu sancağı taşıyan insanda bulunması gereken şartları mürşidine sorduğunda şu karşılığı almıştı: Yalan söylememek, fuhuştan uzak durmak, haramlardan yüz çevirmek, iffetli olmak, Allah'tan korkmak, Kur'an'ın emirlerine boyun eğmek, zikre yapışmak, tefekküre devam etmek. Bedevî dervişlerinin kullandığı tac da iki terekli olup lenger kısmına kırmızı sarık sarılır.

Bedeviyye'nin Mısır'da bugün mevcut olan kolları şunlardır: Hamûdiyye, Kinâsiyye, Zâhidiyye, Enbâbiyye, Münâviyye, Selâmiyye, Fergâliyye, Sâibiyye, Merâzîkiyye, Şinâviyye, Halebiyye, Sütühiyye, Beyyümiyye.

Bedeviyye'nin Mısır kültüründeki yeri, Bektaşiliğin Anadolu ve Rumeli'deki tesirine benzetilebilir. Ahmed el-Bedevî'nin tarikat silsilesinin Hz. Ali'ye ulaşması, Hüseyin oılması, nûr-ı Muhammedî'den bahseden ilk sûfi kabul edilmesi gibi sebeplerle Bedeviyye zaman içinde Alevî-meşrep bir tasavvufî mektep hüviyetini kazanmıştır. Gerçekte Ahmed el-Bedevî'nin fikir ve görüşleriyle bu meşrep arasında bağlantı kurmak mümkün olmamakla birlikte yine de o "Fâtımî casusu" olmakla suçlanmıştır. Ahmed el-Bedevî'nin etrafında oluşan kültürün halk üzerindeki hâkimiyeti asırlar içinde tarikatın yaygınlığı ile birlikte tekkenin de çok zengin malî kaynaklara sahip olmasını sağlamıştır. Devlet yöneticilerinin, özellikle el-Melikü'z-Zâhir Baybars ve Sultan Kayıtbay'ın Bedevîler'e ve Tanta'daki Bedevî Tekkesi'ne ilgi göstermeleri, tarikat mensuplarının siyasî hayatla olan münasebetleri konusunda bilgi vermek-

Bedeviyye
tacı
(İstanbul
Belediye
Müzesi,
Envanter,
nr. 3096/3)

tedir. Zilhicce ayının son haftasında Ahmed el-Bedevis için düzenlenen mevlid törenleri yüzyıllardan beri devam etmektedir. Bir panayır şenliği gibi kutlanan bu haftada Mısır'ın çeşitli bölgelerinden ve diğer ülkelerden gelen 100.000'lerce insan aynı dinî ve mistik havayı tenefüs etmektedir. Zeki Mübârek'in ifadesiyle, birçok Mısırlı sadece bu törenler sebebiyle Kahire ve Kuzev Mısır'ı görebilme fırsatını elde edebilmektedir. Ulemâ-meşâyih tartışmaları bazı dönemlerde bu törenlerin yasaklanmasına sebep olmuştur. Mısır'daki Bedeviyye kültürü sadece tasavvuf tarihi araştırmacılarına değil ediplere de bolca malzeme verebilecek bir zenginliğe sahiptir. Abdülhakîm Kâsım'ın *Eyyâmü'l-insân* adlı romanının esas malzemesi bu kültürdür.

Bedeviyye Mısır dışında pek yaygınlık kazanmamıştır. Hatta Kuzevbatı Afrika'da yaygın olan tarikatlar arasında bile görünmemektedir (L. Rinn, s. 551-552). Aziz Mahmud Hüdâyi'nin *Vâkı'ât* adlı eserinde Bedevî ile Hacı Bektâş-ı Velî arasında vuku bulan kerametlerden bahsetmesi de dikkat çekicidir. Evliya Çelebi Bursa'da bir Bedevî tekkesinin varlığından bahseder. Kocamustafapaşa Bedevî Tekkesi'nin ilk şeyhinin 1739'da vefat ettiği, Kasımpaşa Uzunyol'daki Arapzâde Bedevî Tekkesi'nin 1828'de yapıldığı dikkate alınırsa bu tarikatın Osmanlı topraklarındaki tarihçesi daha kolay anlaşılabilir olur.

Ahmed el-Bedevis'nin dua ve hizipleriyel tarikatın âdâb ve erkânını konu alan eser ve menâkıbnâmelerin en meşhurları şunlardır: 1. Abdüssamed b. Abdülâh el-Misrî, *el-Cevâhirü's-seniyye fi'n-nisbe ve'l-kerâmâtü'l-Ahmediyye* (Mısır 1288). 2. Nüreddin b. İbrâhim el-Halebî, *en-Naşıhatü'l-aleviyye fi beyânî hüsnü't-tarîkatü'l-Ahmediyye* (Ezher Ktp., nr. 1540). 3. Zebidî, *Ref'û'n-nikâb* (*Tibyân*, I, 47^a-52^b). 4. Hasan Râsid el-

Meşhedî, *en-Nefeâtü'l-Ahmediyye ve'l-cevâhirü's-Şamedâniyye* (Mısır 1321). Bunların dışında bazı kaynaklarda şu eserler de zikredilmektedir: Muhammed b. Selâme, *el-Makâşidü'l-Muhammediyye fi'l-menâkıbi'l-Ahmediyye*; Ali b. Muhammed Adevis el-Mâlikî, *Şerhu şalavâti Seyyid Ahmed el-Bedevis*; Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî, *el-Feyzû'l-eğadi'r-rûmî 'alâ şalavâti Seyyid Ahmed el-Bedevis*; Harîrîzâde, *Fevâ'ihu ezharî'l-hakâ'ik ve levâ'ihu envârî't-tarâ'ik*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1348/1929, VII, 252; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 299-300; Şa'rânî, *e't-Tabakât*, Kahire 1317, I, 155, 214; *Keşfü'z-zunûn*, II, 532; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 345; İbnü'l-Mülakkin, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 422-423; Zebidî, *İthâfû'l-aşfiyâ*, s. 167; a.mlf., *İkd*, s. 20; Hârîrîzâde, *Tibyân*, I, 41^b-47^b, 48^b, 50^b, 52^b; Muhammed Veffâk en-Nakşibendî, *Terceme-i Menâkıb-ı Seyyid Ahmed Bedevî*, Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 587; Muhammed Saîd, *ed-Dürrü'l-manzûm*, Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa, nr. 421; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, I, 219-226; Hasan Adevis, *Meşâriku'l-envar fi'nuri ehli'l-i'tibâr*, Bulak 1275, s. 186; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 181, 547; II, 382, 448; L. Rinn, *Marabouts et Khouan*, Alger 1884, s. 551-552; Ahmed Emîn, *Duha'l-İslâm*, Beyrut 1351-55/1933-36, III, 246; Zeki Mübârek, *et-Taşavvufü'l-İslâmî fi'l-edeb ve'l-ahlâk*, Kahire 1356/1937, I, 389; Brockelmann, *GAL*, I, 450; *Suppl.*, I, 808; Mahmûd Fehmi Abdüllatif, *es-Seyyid el-Bedevis ve devletü'd-râviş*, Kahire 1367/1948, s. 46, 61; İbrâhim Ahmed Nüreddin, *Hayâtü's-Seyyid el-Bedevis*, Tanta 1369; Ziriklî, *el-Âlâm*, I, 180; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, I, 314; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, I, 309; II, 70; Ali Safî Hüseyin, *el-Edebü's-şüfî fi Mısır*, Kahire 1964, s. 146-148; Ahmed Hicâb, *el-İzatü ve'l-i'tibâr*, Kahire 1389, s. 113, 130; Saîd Abdülfettâh Âşûr, *es-Seyyid Ahmed el-Bedevis*, Kahire 1389, s. 24, 52; J. S. Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford 1971, s. 14, 38, 45; F. De Jong, *Turuq and Turuq-Linked Institutions in Nineteenth Century in Egypt*, Leiden 1978, s. 8, 18, 28, 36, 45, 157, 178; Fâruk Ahmed Mustafa, *el-Binâ'ü'l-ictimâ'î li't-tarîkatü's-Şâzeliyye fi Mısır*, İskenderiye 1980, s. 300; Emir en-Necâr, *e't-Turuqu's-şâfiyye fi Mısır*, Kahire 1983, s. 159-192; K. Vollers – E. Litmann, "Ahmad al-Badawi", *EI²* (İng.), I, 280; Mustafa Kara, "Ahmed el-Bedevis", *DIA*, II, 47-48.

☞ MUSTAFA KARA

BEDİ'

(البدیع)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

"Örneği ve benzeri bulunmayan bir şeyi icat etmek, iş yapmak; ilk olmak, eşsiz ve benzersiz olmak" anlamındaki bed' kökünden türeyen bedî, "bir şeyi yok-

tan var eden, bir işi ilk defa yapan; benzeri bulunmayan ilk varlık ve yaratılan şey" mânalarına gelir. Yaratılan şeyler bedî denmesi, geçmiş bir örneği bulunmaması itibarıyla olup izâfidir. "Dinde sonradan icat edilen her şey" anlamındaki bid'at kelimesi de aynı kökten gelir. Bedîin, "örneksiz olarak yaratmak" anlamındaki ibdâ' kökünden türeyen mübdi' yerine kullanıldığı kabul edilirse de bedî kelimesinde mübdiin ihtiva etmediği devam ve sübüt mânası da mevcuttur. Bedîin ibtidâ' kökünden türeyen mübtedi' ile eş anlamlı olduğunu kabul edenler de vardır. Bununla birlikte "dinde bulunmayan bir hususu sonradan ihdas eden (bid'atçı)" mânasını taşıyan mübtediin Allah'ın isimlerinden olan bedî ile eş anlamlı kabul edilmesi uygun görülmemektedir.

Bedî Kur'an-ı Kerim'in iki âyetinde "göklerin ve yerin yaratıcısı" anlamında Allah'a nisbet edilmekte ve her ikisinde de yüce yaratıcıya oğul veya kız izâfe eden yahudi, hıristiyan ve Arap müşriklerinin inancı reddedilerek Allah ile kâinat arasındaki münasebetin baba-evlât münasebeti değil yaratan-yaratılan ilgisinden ibaret olduğu vurgulanmaktadır (bk. el-Bakara 2/116-117; el-En'am 6/100-101). Hadislerde ise Allah'ın güzel isimleri sayılırken ve kabul edilmesi umulan dualar sırasında söylenmesi gereken isimlerden bahsedilirken bedî de zikredilmektedir (İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82, 99; *Müsned*, III, 120).

İslâm âlimleri bedî ismini, bütün unsurlarıyla âlemi yaratan ve benzeri bulunmayan Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri olarak kabul etmekle birlikte ifade ettiği anlam konusunda başlıca iki farklı görüş ortaya koymuşlardır: 1. Bedî, "bütün varlıkları, başka herhangi bir şeyden değil yoktan (lâ şey') yaratan varlık" demektir. Başta Ebû Mansûr el-Mâtürîdî olmak üzere Ebû'l-Hasan er-Eş'arî, Halîmî, Abdülkâhîr el-Bağdâdî, Fahreddin er-Râzî gibi pek çok Ehl-i sünnet kelâmcısının yanı sıra Mu'tezile âlimleri de bu görüşü benimsemiştir. Ebû Zeyd el-Belhî, "yaratılan şeyler" mânasına gelebileceği için bedîin mutlak olarak değil sadece Kur'an-ı Kerim'de geçtiği şekilde (bedî'u's-semâvâti ve'l-arz = göklerin ve yerin yaratıcısı) bir terkip halinde Allah'a atfedilebileceğini söylemiştir. Ehl-i sünnet kelâmcılarının çoğunluğu ise bedîin esmâ-i hüsnâ hadisinin yanında diğer bazı hadislerde de terkip